

ОЦІНКА ЕКОНОМІЧНОГО СТАНУ НА ОСНОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАНЬ У ПОЛТАВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

G. Kolesnyk,
PhD student, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

ECONOMICAL EVALUATION ON THE BASIS OF TRANSFORMATION OF AGRICULTURAL LAND USE IN THE POLTAVA REGION

Досліджено сучасний рівень використання земельно-ресурсного потенціалу Полтавської області на основі матеріалів бонітетної, економічної та нормативної грошової оцінки. Запропоновано наукові підходи еколого-економічної оцінки трансформації сільськогосподарського землекористування в досліджуваному регіоні.

The modern potential of land investigated of district in Poltava region on the basis of bonitet, economic and normative monetary evaluation. The scientific approaches of ecological and economic evaluation of the transformation of the agricultural land proposed in the study region.

Ключові слова: сільськогосподарське землекористування, трансформаційні процеси, оцінка земель.
Key words: agricultural land use, transformation processes, assessment of the land.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Значна різноманітність умов, які впливають на стан розвитку землекористування в різних регіонах країни, відображається у складності методів та підходів, як вивчення трансформації сільськогосподарського землекористування, так і специфіці вирішення проблем, які виявляються у процесі освоєння та використання земель. Разом з тим існує необхідність у єдиній системі оцінки трансформації сільськогосподарського землекористування, за якою можна оцінити рівень ефективності використання основного засобу виробництва та національного багатства.

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання еколого-економічної оцінки стану земельних ресурсів в Україні, присвячено роботи таких науковців, як Д.І. Бабміндри, Д.С. Добряка, О.П. Канаша, В.М. Месель-Веселяка, Л.Я. Новаковського, Б.Й. Пасхавера, І.А. Розумного, А.М. Третяка, М.М. Федорова та ін.

Але загальноприйнятих підходів до еколого-економічної оцінки трансформації сільськогосподарського землекористування не напрацьовано або вони не в повній мірі відображають стан використання земельних ресурсів.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті дати оцінку трансформаційних змін сільськогосподарських землекористувань на рівні районів, які відбулися за роки земельної реформи в Пол-

тавській області. Вивчення підходів щодо еколого-економічної оцінки трансформації землекористування сільськогосподарського призначення.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Полтавська область характеризується значними природними ресурсами, в тому числі для розвитку сільського господарства. Висока сільськогосподарська освоєність та розораність території області впливає на спеціалізацію сільськогосподарського землекористування. Основна частина області розташована в зоні Лісостепу. В той же час її південні райони примикають до північного Степу і по ряду кліматичних показників близькі до нього. Ґрунтовий покрив представлений в основному родючими ґрунтами, які сприятливі для ведення економічно ефективного та екологічно безпечного сільськогосподарського виробництва [2].

Управління земельних ресурсів, планування землекористування та здійснення заходів з раціонального використання природних ресурсів, неможливе без наявності необхідної якісної та кількісної інформації для здійснення оцінки землекористування, в тому числі аграрного, яка має бути побудована та адаптована під сучасну систему управління земельних ресурсів за показниками, які характеризують стан та сучасне використання землі, як засобу виробництва та природного ресурсу. Такого роду інформація має бути невід'ємною частиною державного земельного кадастру.

Еколого-економічна оцінка трансформації сільськогосподарського землекористування може розглядатись, як система значущих якісних і кількісних показ-

Таблиця 1. Порівняльна оцінка рівня використання земель з бонітетною оцінкою регіонів у Полтавській області

Номер	Адміністративні утворення	Бал бонітету, рілля	Місце	Бал бонітету, сільськогосподарські угіддя	Місце	Балогектари (сільськогосподарські угіддя)	Місце	Балогектарів (рілля)	Місце
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Великобагачанський район	42	20-23	39	20	2703	16	2663	16
2	Гадяцький район	43	17-18	41	15	4203	3	3990	5
3	Глобинський район	49	8	47	6-7	6246	1	6150	1
4	Гребінківський район	46	13-14	44	12	1962	24	2029	23
5	Диканський район	46	13-14	43	13	2159	21	2006	24
6	Зіньківський район	48	9-10	46	8-9	4287	2	4070	4
7	Карлівський район	54	3	52	3	3328	13	3364	13
8	Кобеляцький район	40	24	38	21-22	4039	7	3824	8
9	Козельщинський район	42	20-23	37	23	2464	19	2617	17
10	Котелевський район	50	5-7	45	10-11	2093	23	2105	22
11	Кременчуцький район	45	15-16	40	16-19	2124	22	2223	21
12	Лохвицький район	47	11-12	40	16-19	3360	12	3661	10
13	Лубенський район	45	15-16	42	14	3982	9	3776	9
14	Машівський район	60	2	58	2	4083	6	4122	3
15	Миргородський район	43	17-18	40	16-19	4008	8	3922	7
16	Новосанжарський район	53	4	49	5	4116	5	4240	2
17	Оржицький район	47	11-12	45	10-11	3267	14	3252	14
18	Пирятинський район	42	20-23	40	16-19	2368	20	2293	20
19	Полтавський район	50	5-7	50	4	3775	10	3520	11
20	Решетилівський район	39	25	36	24-25	2542	18	2418	18
21	Семенівський район	43	17-19	36	24-25	3031	15	3182	15
22	Хорольський район	48	9-10	46	9-10	3744	11	3451	12
23	Чорнухинський район	42	20-23	38	21-22	1455	25	1575	25
24	Чутівський район	64	1	62	1	4197	4	3930	6
25	Шишацький район	50	5-7	47	6-7	2632	17	2395	19
	Полтавська область	47		44	12				

Сформовано за матеріалами [3, 5, 6].

ників, які дають можливість оцінити трансформацію та сучасний стан землекористування з сторони його фактичного та потенційно можливого використання. Таку оцінку необхідно здійснювати за відповідними економічними, екологічними та соціальними показниками окремо та в загальній їх сукупності, вона являється важливим засобом пізнання явищ і закономірностей суспільних відносин у сфері земельних відносин.

Питання критеріїв та показників оцінки земель є суперечливим з методологічної точки зору. Це пояснюється наявністю різних за якістю земель та відповідною їх

продуктивністю. Вона відображає різну ефективність їх використання, оптимізацію наявних матеріальних та трудових ресурсів, що відображають продуктивність основного засобу виробництва на одиницю площі. В результаті господарської діяльності створюється диференційних доходів, що є результатом суспільної праці і являється основним методологічним підходом за умови здійснення економічної оцінки земель.

В основу здійснення економічної оцінки покладена диференційна рента, яка формується як надприбуток на конкретній земельній ділянці порівняно з найгіршою.

Таблиця 2. Економічна оцінка земель (1988 р.)

Номер	Адміністративні утворення	Площа, тис. га (2011)	Площа сільськогосподарських угідь, тис. га (2011)	Загальна економічна оцінка ріллі, за валовою продукцією (1988)	Місце	Загальна економічна оцінка сільськогосподарських угідь, за валовою продукцією (1988)	Місце
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Великобагачанський район	102	79	43	7-9	37	12-13
2	Гадацький район	160	116	44	3-6	40	3-6
3	Глобинський район	247	144	42	10-12	39	7-8
4	Гребінківський район	60	50	42	10-12	40	3-6
5	Диканський район	68	56	47	1	40	3-6
6	Зіньківський район	136	107	45	2	41	1-2
7	Карлівський район	85	73	39	17-19	35	17-18
8	Кобеляцький район	182	125	34	23-24	30	22-24
9	Козельщинський район	93	80	36	21	30	22-24
10	Котелевський район	80	56	33	25	29	25
11	Кременчуцький район	129	75	34	23-24	31	21
12	Лохвицький район	130	100	43	7-9	38	9-11
13	Лубенський район	141	107	42	10-12	36	14-16
14	Машівський район	89	78	39	17-19	37	12-13
15	Миргородський район	157	125	43	7-9	39	7-8
16	Новосанжарський район	127	100	39	17-19	34	19-20
17	Оржицький район	98	81	44	3-6	41	1-2
18	Пирятинський район	86	65	40	15-16	36	14-16
19	Полтавський район	136	96	38	20	38	9-11
20	Решетилівський район	101	85	35	22	30	22-24
21	Семенівський район	128	102	41	13-14	34	19-20
22	Хорольський район	106	87	44	3-6	40	3-6
23	Чорнухинський район	68	50	41	13-14	35	17-18
24	Чугівський район	86	72	40	15-16	36	14-16
25	Шишацький район	80	60	44	3-6	38	9-11
	Полтавська область	2875	2168	41	13-14	36	14-16

Сформовано за матеріалами [4, 5].

А розмір прибутку визначається як різниця між валовим прибутком та витратами. Що в абсолютному вираженні є урожайністю сільськогосподарських культур та не є результатом тільки продуктивності земель (основними факторами родючості), а й мають місце інші показники пов'язані із людською діяльністю (затрати, технічне і технологічне оснащення тощо), які можна визначити.

На сучасному етапі розвитку землекористування є необхідність здійснення порівняння рівня використання земельних ресурсів потенційно можливим. Для цього необхідно порівняти результати діяльності товаро-

виробників із природними властивостями земель, тобто із бонітетною оцінкою земель, в основу якої покладено оцінку земель за природними властивостями, які корелюють із урожайністю сільськогосподарських культур (табл. 1).

З даних таблиці видно, що на території області основні площі займають родючі землі, найродючіші з яких зосереджені у Чугівському, Машівському, Карлівському, Новосанжарському, Котелевському, Полтавському, Шишацькому районах. Але для співставності даних бонітетної оцінки, площі земель і валової продукції доцільно визначати балогектарами. Балогектар являє собою

Таблиця. 3 Нормативна грошова оцінка 1 га сільськогосподарських угідь станом на 2011 рік

Номер	Адміністративні утворення	Площа сільськогосподарських угідь, га (2011)	Місце	Ринк. цін./га	Місце	Багаторічні насадження, грн./га	Місце	Сенокоси, гр./га	Місце	Пасовища, гр./га	Місце	Прибуток, збиток від реалізації сільськогосподарської продукції, тис. грн.	Місце
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1	Великобагачанський район	10745,3	20	11583,7	21	31276,5	14	4129,0	18	3162,2	18	93656	7
2	Гальцикий район	11284,8	15	11883,2	17	30144,3	16	5113,0	14	4198,1	8	8652	22
3	Глобінський район	12975,4	7	13584,6	8	33328,6	9	6155,8	3	4076,5	10	133489	4
4	Гребінківський район	12329,3	12	12685,1	14	30030,4	17	1682,9	25	2839,5	20	33940	18
5	Дніпавський район	12002,2	13	12862,1	13	32763,5	11	5469,4	8	5418,0	4	82899	8
6	Зіньківський район	12731,8	8	13180,2	10	44434,6	1	5537,3	7	4164,5	9	24531	21
7	Карлівський район	14468,2	3	15035,5	3	40309,1	4	6575,4	1	5709,1	3	169265	3
8	Кобеляцький район	10414,7	22	11174,1	24	30465,6	15	3977,6	19	2651,5	23	44134	13
9	Козельщинський район	10246,4	23	11511,7	23	21006,4	24	4656,6	16	2884,2	19	41659	14
10	Козацький район	12621,3	10	12384,0	7	38066,6	6	8330,4	6	4032,0	12	60479	10
11	Кременчуцький район	11164,5	18	12588,8	15	31532,8	13	3297,6	22	1631,4	25	40196	16
12	Лохвицький район	11171,8	17	12938,2	12	33653,1	7	3312,0	11	4409,3	7	162919	25
13	Лубенський район	11512,0	14	12483,6	16	31552,0	12	4570,9	17	3274,2	17	7834	23
14	Магіський район	16003,2	2	16554,2	2	34907,5	6	5581,8	6	6008,3	2	40614	15
15	Миргородський район	11216,0	16	11840,3	18	29724,5	18	5160,0	13	3663,4	15	169723	2
16	Новокахарський район	13665,3	5	14688,6	4	28335,8	20	5429,8	10	3966,4	13	263105	1
17	Оржицький район	12382,7	11	13140,5	11	33338,9	8	1923,2	24	2739,5	22	49890	12
18	Петратинський район	11009,6	19	11666,2	20	27294,1	21	2419,8	23	4049,6	11	32596	19
19	Полтавський район	13785,0	4	13918,1	5	40610,9	3	6049,0	4	5560,0	5	53105	11
20	Рівненський район	10075,2	25	10850,9	25	27031,4	22	4762,2	15	3662,7	16	109862	6
21	Семітнівський район	10107,2	24	11814,4	19	19912,6	25	3804,2	20	2302,1	24	74979	9
22	Хорольський район	12695,0	9	13366,7	9	33020,8	10	3755,5	21	2745,6	21	35693	17
23	Чернухівський район	10652,8	21	11553,8	22	28841,0	19	5858,9	5	3764,8	14	6514	24
24	Чутівський район	17054,7	1	17693,8	1	40670,4	2	6393,0	2	6527,4	1	30254	20
25	Шиньківський район	13058,2	6	13902,7	6	26840,8	23	5187,2	12	5011,8	6	128251	5
	Полтавська область	12194,5	12	13014,4	11	33980,6	7	4768,0	14	3628,8	17	1579556	

Сформовано за матеріалами [4, 6].

Таблиця 4. Виробництво сільськогосподарської продукції у сільськогосподарських підприємствах

№ п/п	Адміністративні райони	Виробництво зернових та зернобобових, тис.т				Виробництво цукрових буряків, тис.т				Виробництво соняшнику, тис.т				Виробництво картоплі				Виробництво овочів, т			
		1990	місце	2011	місце	1990	місце	2011	місце	1990	місце	2011	місце	1990	місце	2011	місце	1990	місце	2011	місце
1	Великобуржувський район	136	13	187	1	177	14	14	22	5	18-21	21	12	4769	16	266	8	4903	16	309	8
2	Гадяцький район	168	5	204	2	306	3	188	5-6	7	9-14	27	5	23706	1	50	17	11424	3	23	21
3	Глобінський район	234	1	272	3-4	313	2	198	4	12	1-3	28	2-4	19291	5	1524	3	7977	9	241	12
4	Гребінківський район	82	24	105	3-4	116	21	45	18	3	23-24	11	21	5540	12	37	21	2801	24	-	-
5	Диканський район	89	22	90	5	133	20	187	7	6	15-17	16	15-17	2847	19	235	9	5635	22	301	9
6	Зимненський район	170	4	161	6	335	1	72	14	9	5	28	2-4	16132	3	1459	4	8158	8	325	7
7	Кіровоградський район	121	15-16	175	7	144	18	130	8	7	9-14	29	1	2812	20	55	16	4301	20	706	4
8	Косівський район	181	3	176	8	178	13	106	11	12	1-3	23	7-8	2304	23	220	10	7685	10	158	14
9	Ковалівський район	120	17	121	9	138	19	209	2	8	0-8	29	13	991	23	165	13	4721	17	-	-
10	Котельницький район	83	23	87	10	157	15-16	91	16	5	18-21	10	22	5442	14	577	6	4674	18	297	10
11	Кременчуцький район	101	19	102	11	37	25	-	-	5	18-21	9	23	4392	17	908	5	18386	2	1756	2
12	Лохвицький район	148	8-9	272	12	258	5	121	9	4	22	12	19-20	12868	4	113	13	7448	11	30	20
13	Лубенський район	150	7	184	13	214	8	215	2	7	9-14	12	19-20	9150	8	316	7	10830	4	468	5
14	Мотилівський район	121	15-16	242	14	145	19	81	12	8	6-8	16	15-17	3452	22	10	23	3905	21	85	18
15	Миргородський район	190	2	348	15	286	4	110	10	7	9-14	18	14	18072	2	14150	1	16028	6	1591	3
16	Новосварський район	150	6	282	16	192	11	47	17	12	1-3	26	6	2510	21	45	18	10561	5	159	13
17	Оршанський район	139	12	152	17	257	6	69	15	7	9-14	22	9-11	12019	7	212	11	5470	14	128	15
18	Пирятинський район	95	21	125	18	113	23	-	-	3	23-24	23	7-8	6241	10	1686	2	9250	7	2021	1
19	Полтавський район	143	10-11	162	19	62	24	24	21	8	6-8	22	9-11	5510	13	20	22	24171	1	382	6
20	Решетилівський район	143	10-11	194	20	230	7	7	23	11	4	28	2-4	4145	18	109	14	5206	15	40	19
21	Смітлівський район	130	14	222	21	196	10	223	1	6	15-17	16	15-17	6070	11	40	20	5545	13	287	11
22	Хорольський район	148	8-9	131	22	307	9	42	19	7	9-14	13	18	10241	6	101	15	5665	13	101	16
23	Чортківський район	65	25	134	23	82	23	81	13	2	25	8	24-25	6475	9	-	-	2239	25	-	-
24	Чульківський район	116	18	113	24	157	15-16	39	20	5	18-21	22	9-11	1270	24	-	-	4321	19	-	-
25	Шарнівський район	97	20	88	25	189	12	183	5-6	6	15-17	8	24-25	5227	15	41	19	3574	23	87	17
	Полтавська область	3338		4332		4624		2512		172		468		180635		22238		188394		9635	

Сформовано за матеріалами [4].

Таблиця 5. Виробництво валової продукції рослинництва на 1 га сільськогосподарських угідь

Номер	Адміністративні утворення	Валова продукція у сільськогосподарських підприємства, млн грн.	Площа сільськогосподарських угідь, тис. га	Валова продукція на 1 га сільськогосподарських угідь	Місце
1	2	3	4	5	6
1	Великобагачанський район	168	49,7	3376,65	14
2	Гадяцький район	155	60,4	2558,06	19
3	Глобинський район	309	81,5	3796,27	9
4	Гребінківський район	67	19,3	3467,44	12
5	Диканський район	94	29,3	3192,06	15
6	Зіньківський район	97	37,9	2570,42	18
7	Карлівський район	230	52,5	4373,17	5
8	Кобеляцький район	124	35,7	3475,88	11
9	Козельщинський район	169	42,3	4000,59	8
10	Котелевський район	81	36	2246,64	21
11	Кременчуцький район	80	29,8	2671,93	17
12	Лохвицький район	789	190,2	4147,5	7
13	Лубенський район	44	22,7	1939,08	25
14	Машівський район	135	29	4656,81	3
15	Миргородський район	346	75,5	4588,82	4
16	Новосанжарський район	424	57,4	7390,58	1
17	Оржицький район	105	46,6	2253,5	20
18	Пирятинський район	103	50,5	2042,4	22
19	Полтавський район	146	43,2	3381,81	13
20	Решетилівський район	291	55,4	5247,78	2
21	Семенівський район	180	42,5	4227,63	6
22	Хорольський район	112	56,8	1971,36	24
23	Чорнухинський район	26	9,4	2737,59	16
24	Чутівський район	75	19,8	3779,96	10
25	Шиняцький район	149	73,5	2025,7	23
	Полтавська область	4498	1259	3572,71	

Сформовано за матеріалами [4].

оцінку продуктивного ресурсу території, яка враховує площу сільськогосподарських угідь і їх агрономічну цінність щодо вирощування сільськогосподарських культур. Виходячи з цього, найбільший природний потенціал орних земель зосереджений у Глобинському, Новосанжарському, Машівському, Зіньківському, Гадяцькому, Чутівському, Миргородському районах.

Невід'ємною частиною оцінки землі, як природного ресурсу і засобу виробництва, так і просторового базису виробництва є економічна оцінка земель, яка була здійснена у 1988 році (табл. 2), що характеризувала продуктивність земель та ефективність їх використання та дохідність з одиниці площі у колишніх сільськогосподарських підприємства, заснованих на державній власності на землю. Така оцінка свідчить про рівень використання земель за інституту державної власності на землю, і зовсім не відповідає сучасному сільськогосподарському землекористуванню у ринковому середовищі, тому може бути використана тільки для порівняння ефективності колишніх колгоспів і радгоспів із сучасними сільськогосподарським землекористуванням.

З матеріалів таблиці 2 необхідно відмітити, що за розміром валової продукції, в балах, найвищі економічні результати мали Зіньківський, Оржицький, Гадяцький,

Гребінківський, Диканський, які не корелюють з розмірами валової продукції у сільськогосподарських підприємства у 2010 р. (табл. 5), що є результатом трансформації сільськогосподарського землекористування.

Кінцевим вираженням вартості земель є нормативна грошова оцінка (табл. 3), здійснена у 1995 році, яка щороку індексується для визначення земельного податку, орендної плати та інше. Вона по суті має бути ефективним регулятором господарської діяльності на землі. Хто використовує кращі землі той відповідно має і більше сплачувати, але наразі складається ситуація, що землевласники та землекористувачі на кращих землях мають гірші показники економічної діяльності, таким чином завдаючи значних збитків власникам землі та суспільству в цілому.

Тому економічний стан землекористування у досліджуваному регіоні автором рекомендується визначати на основі порівняльного аналізу показників сучасного використання земельних ресурсів із показниками економічної оцінки земель, бонітуванням ґрунтів і грошової оцінки земель [1]. Вказаний аналіз доцільно здійснювати у розрізі сільськогосподарських угідь, основних сільськогосподарських культур та адміністративно територіальних утворень у Полтавській області (табл. 4).

Таблиця 6. Трансформація галузі тваринництва у районах області

Номер	Адміністративні утворення	ВРХ, тис. голів				Корови, тис. голів				Свині, тис. гол.				Виробництво молока, кг				Середньорічний удій молока, кг			
		1990	Місце	2011	Місце	1990	Місце	2011	Місце	1990	Місце	2011	Місце	1990	Місце	2011	Місце	1990	Місце	2011	Місце
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
1	Великоблгородський район	47,6	13	10,8	9	14,9	15	4,8	14-15	51,5	13	14	5	41,4	13	10,2	11	3358	6	5101	6
2	Гадяцький район	76,5	2	27,1	1	23,7	2	13,1	1	71,5	2	13,8	6-7	59,5	3	36,2	2	3190	10	4077	21
3	Глобінський район	85,3	1	11,9	8	26,3	1	6,6	1	93,5	1	71,9	1	77,6	1	14,5	7	3435	4	5064	7
4	Гребінківський район	33,6	23	4,9	20	10	23	2,6	21	27,8	24	5,5	23	22,2	24	5,9	17	2837	25	4776	14
5	Дніпоропетрівський район	33,7	22	7,6	17	10,6	22	3,6	17	38,1	19	8,5	14	27,2	22	10,3	10	3019	18	4494	17
6	Зінківський район	37,7	8	15,5	3	19,5	9	7,7	3	66,8	7	10,1	11	32,5	8	19,7	6	3132	13	4392	19
7	Ізюмський район	44,3	15	7,9	16	15,1	14	4,1	16	56,8	10	8,9	13	38,2	15	7,8	15	3268	9	3678	2
8	Кобеляцький район	71	4	10,4	11-12	23,3	3	5,5	12	65,7	8	15,8	4	53	7	4,6	18	2895	23	4404	18
9	Козелецький район	34,7	20	5,8	18-19	13,2	17	3,3	18	48,6	15	6,8	17-18	32,4	19	3,6	23	2601	23	5281	5
10	Котелецький район	31	24	15,2	6	9,8	24	6,1	8	29,7	22	11,3	9	26,2	23	24,9	5	3173	11	6217	1
11	Кременчуцький район	36,2	19	4,3	23	12	20	2,1	24	28,9	23	6,3	20	32,2	20	3,2	20-21	3647	17	4994	8
12	Лозівський район	61,1	6	10,7	10	19,7	8	5,6	10-11	60,6	9	6,7	19	44,6	11	8,4	14	3066	16	3659	24
13	Лубенський район	72	3	8,7	15	22	5	5,8	9	68,9	6	10	12	59,4	2	6,9	16	3295	5	4094	20
14	Машівський район	39,3	17	3,5	25	13,9	16	1,9	25	41,7	18	5,9	21	37	16	-	16	3076	15	-	-
15	Миргородський район	68,9	5	13,9	7	23,2	4	7,1	6	70,1	5	13,6	8	55,3	5	12,9	9	2969	20	4921	11
16	Новоснігарський район	55,1	9	4,4	22	19,8	7	2,5	22	47,2	16	7,3	16	54,5	6	2	6	3356	7	4694	15
17	Сиріщинський район	57,3	12	17,9	4	16,2	12	8,5	4	71,3	3	71,1	2	41,5	12	37,6	4	3168	12	5674	3
18	Пирятинський район	39	18	4,5	21	12,4	18	2,8	20	37,5	20	6,8	17-18	29,9	21	3,7	19	3001	19	3928	23
19	Полтавський район	53,9	10	10,4	11-12	16,7	11	4,8	14-15	50,4	14	10,4	10	56,1	4	14,3	8	3914	1	4856	13
20	Радивилівський район	46,3	14	9,3	13	15,3	13	5,1	13	45,7	17	5,2	24	40	14	9,8	12	3296	8	4888	12
21	Семенівський район	58	7	8,8	14	20,4	6	5,6	10-11	51,8	12	20,1	3	45,1	10	9,4	13	2942	21	5549	4
22	Хорольський район	53,2	11	21,6	3	17,8	10	10,4	3	53,9	11	13,8	6-7	49,9	9	30,6	3	3460	3	4526	16
23	Чернухівський район	28,7	25	3,8	24	9,1	25	2,4	23	21,5	25	3,7	25	19,8	25	2,8	22	2881	24	3950	22
24	Чутівський район	34,1	21	5,8	18-19	12,4	19	2,9	19	70,8	4	5,7	22	32,6	18	3,2	20-21	3127	14	4950	9
25	Шпичаківський район	41	16	22	2	11,6	21	10,6	1	34,1	21	8	15	34,4	17	43	1	3597	2	4931	10
	Полтавська область	1258,4		267,4		410,1		135,9		1315,8		312,2		1065,3		314,8		3200		4787	

Сформовано за матеріалами [5].

Найбільш об'єктивним показником з економічної точки зору є ведення ефективного господарювання на землі, яке виражене прибутком (табл. 3). Але й він не в повній мірі відображає результат господарської діяльності сільськогосподарських землекористувачів. Прибутком називається різниця між валовою виручкою та витратами на вироблення продукції, що характеризує в більшій мірі ефективність ведення бізнесу через оптимізацію витрат та максимізацію прибутку, що не в повній мірі відображає продуктивності земель сільськогосподарського призначення.

На думку автора, найбільш зручним, для оцінки рівня використання земель сільськогосподарськими землекористувачами є валова продукція. При цьому за основу необхідно брати натуральні показники, щоб знівелювати вплив інфляції, різної ціни реалізації сільськогосподарської продукції тощо (табл. 4).

З даних таблиці 4 випливає невідповідність виробництва валової продукції сільського господарства із матеріалами бонітування (табл. 1), економічної оцінки (табл. 2) та нормативної грошової оцінки (табл. 3), що свідчить про корінну трансформацію сільськогосподарського землекористування. Враховуючи вищезазначене найбільш придатним для оцінки економічного стану сільськогосподарського землекористування є валова сільськогосподарська продукція (табл. 5), що відповідає сучасній продуктивності земель.

За роки реформи значних змін зазнала галузь тваринництва, яка характеризується низькою рентабельністю (табл. 6). Скоротилося поголів'я великої рогатої худоби та свиней, що є основою тваринництва у регіоні. Разом з тим необхідно відмітити збільшення середньорічного удою молока на 50% та приросту свиней на відгодівлі на 60% (по Полтавській області з 1990 по 2011 р.), що характеризує значне підвищення продуктивності у тваринництві [4]. Як засвідчує аналіз має кореляційну залежність середньорічний приріст свиней на відгодівлі від поголів'я свиней, що свідчить про підвищення технічного і технологічного рівня у цій сфері.

Відбувся незначний перерозподіл кількості поголів'я у районах області, але особливих змін не зазнали основні центри тваринницької галузі. Найбільше поголів'я зосереджено у Гадячському, Глобинському, Лубенському, Миргородському районах, що в цілому відповідає розташування переробної галузі та зумовлює спеціалізацію районів.

ВИСНОВКИ

1. Сучасний розвиток сільськогосподарського землекористування, враховуючи рівень виробництва товаровиробниками сільськогосподарської продукції у районах Полтавської області не корелює з матеріалами бонітування, економічної та грошової оцінки земель.

2. Економічну оцінку сільськогосподарського землекористування у Полтавській області на регіональному рівні доцільно здійснювати на основі виробництва валової сільськогосподарської продукції з розрахунку на одиницю площі, що буде відображати реальний стан земельних ресурсів.

Література:

1. Добряк Д.С. Наукові підходи до оцінки економічного та екологічного стану землекористування (на прикладі Автономної республіки Крим) / Д.С. Добряк, А.Г. Мартин, В.М. Вітвіцька // Землеустрій та кадастр. — 2010. — № 2. — С. 3—13.

2. Звіт про виконання проектно-технологічних та науково-дослідних робіт (заключний) / В.В. Коваль, С.Г. Брегеда, А.О. Яроша та ін. — Полтавський обласний державний проектно-технологічний центр охорони родючості ґрунтів і якості продукції. — 2011. — 229 с.

3. Регіональна Програма захисту земель від водної та вітрової ерозії, інших видів деградації земель на території Полтавської області / О.А. Курочка, М.С. Мишун, Г.П. Стріла та ін. — Інститут землеустрою, Полтавський філіал. — 1995.

4. Сільське господарство Полтавської області у 2011 році: стат. збірник. — Полтава: Держстат України, 2012.

5. Экономическая оценка земель Полтавской области СССР в разрезе административных районов. — Полтава: Укрземпроект Полтавский филиал, 1988. — 34 с.

6. Грошова оцінка земель сільськогосподарського призначення в Полтавській області, її адміністративних районах та сільськогосподарських підприємств. — Полтава: Полтавський філіал інституту землеустрою, 1995. — 75 с.

References:

1. Dobryak, D.S. Martin, A.G. and Vitvitska, V. (2010), "Scientific approaches to assessing the economic and environmental condition of land use (for example, the Autonomous Republic of Crimea)", *Zemleustriy ta kadastr*, vol., 2, pp. 3—13.

2. Koval, V.V. Breheda, S.H. and Jarosha, A.O. (2011), "Report on the design and technological and scientific research (final)", *Poltavs'kyj oblasnyj derzhavnyj proektno-tekhnologichnyj tsentr okhorony rodiuchosti hruntiv i yakosti produktsii*, pp. 229.

3. Khurochka, O.A. Mishun, M.S. and Strila, (1995), "Regional program of land protection from water and wind erosion and other forms of land degradation in the Poltava region", *Instytut zemleustroi, Poltav's'kyj filial*.

4. Derzhstat Ukrainy (2012), *Sil's'ke hospodarstvo Poltav's'koi oblasti u 2011 rotsi [Agriculture Poltava region in 2011]*, stat. zbirnyk, Poltava, Ukraine.

5. *Ukrzemproekt Poltavskyj fylyal (1988)*, *Ekonomicheskaia otsenka zemel' Poltavskoy oblasti SSSR v razreze admynystratyvnykh rajonov [Economic evaluation of land Poltavskoy region in the USSR of administration region]*, *Ukrzemproekt, Poltava, Ukraine*.

6. *Poltavs'kyj filial instytutu zemleustroi (1995)*, *Hroshova otsinka zemel' sil's'kohospodars'koho pryznachennia v Poltav's'kij oblasti, ii administratyvnykh rajonakh ta sil's'kohospodars'kykh pidpryemstvakh [Monetary valuation of agricultural land in Poltava region, its administrative districts and farms]*, *Poltava, Ukraine*.

Стаття надійшла до редакції 04.04.2014 р.